

אם בני נח נצטוו במצות אמונה או לא

האם בני נח נצטוו במצוות ואיסורים בתחום האמונה, כגון
'אנוכי', 'שמע ישראל', 'לא יהיה לך', וכו'?

א. דעת החזו"א

שנינו בסנהדרין (נו.), ז' מצוות נצטוו בני נח וביניהם איסור ע"ז.
[עיי' בחינוך (מצ' תטז) שהעיר שז' מצוות בני נח הם כללים שיש בהם
הרבה מצוות פרטיות. והבנה זו מוכרחת שכן איסור עריות נמנה כמצוה
אחד אע"ג שבמצוה זו של ב"נ נכללו כמה עריות שבמנין תרי"ג נמנות
כמצוות נפרדות.]

בענין זה כתב החזו"א (יו"ד סי' סב סק"כ), וז"ל,

ונראה דהדין מקבלו דוקא כשאומר אלי, אבל כשאומר
אל אתה אינו אלא מודה בכו"מ אבל אין זה עובד.
ולפ"ז אולי היו מזכירין בלשון זה ויש לעיין בדברי תוס'
(סנהדרין סג: ד"ה אסור) דאכתי יהיה ב"נ מוזהר משום
מינות דנראה דב"נ מוזהר במינות דהלא קבלת מלכות
שמים הוא היסוד של צווי ז' מצוות, ואפשר שאין
האיסור בדיבור אלא בלב, ואפשר דבמינות של שיתוף
אין ב"נ מוזהר כל שיש קיום לציווי ז' מצוות מפי אדון
עולם וצ"ע.

הנה מבואר מדברי החזו"א דס"ל דבני נח מוזהרין מלעבוד
עבודה זרה, פשוטו כמשמעו. אבל מפאת מצוה זו אינם מוזהרים מלהודות
בע"ז, וכל חיובם בתחום זה הוא משום דקבלת מלכות שמים הוא יסוד
שבע המצוות.

ונראה שנתכוון למש"כ הרמב"ם (הל' מלכים פ"ח הי"א), וז"ל,

כל המקבל ז' מצוות ונזהר לעשותם הרי זה מחסידי
אומות העולם, ויש לו חלק לעולם הבא. והוא שיקבל
אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה
והודיענו ע"י משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן
אבל אם עשאן מפני הכרע הדעת, אין זה גר תושב ואינו
מחסידי אומות העולם ולא מחכמיהם.

הרי שקיום ז' מצוות צריך להיות מיוסד בקבלת ציווי של הקב"ה.
ויסוד זה של הז' מצוות הוא ששולל אמונה ברשויות הרבה, וספקו של
החזו"א הוא מכיון שאיסור ע"ז דבן נח אינו כולל 'אנוכי' ולא יהיה לך'
דילמא אינם מוזהרים על מינות של שיתוף וגם המאמין בשיתוף נחשב
מקבל הז' מצוות מפני שצוה בהן הקב"ה.

ב. דעת החינוך

הנה דברי החזו"א שאין ב"נ מוזהרים במצות אמונה אלא
בעקיפין שחייבים לשמור ז' מצוות דידהו מפני שהקב"ה צוה בהן וכו',
וכנ"ל - דברים אלו נסתרים מדברי החינוך (מצ' כו - הלאו ד'לא יהיה לך'
שלא נאמין אלוהות אחרות), וז"ל, וזאת המצוה היא מכלל השבע מצוות
שנצטוו כל בני העולם בכללן, עכ"ל.

אמנם, בדברים אלו של החינוך מפורש שב"נ מוזהרים במישרין
על האמונה, ודלא כדעת החזו"א הנ"ל. אכן ספקו של החזו"א אי ב"נ
מוזהרים על השיתוף אכתי עומד בעינו מכיון שלא נתפרש בדברי החינוך
הנ"ל אם הלאו ד'לא יהיה לך' שולל שיתוף נמי.

[בדברי רבותינו האחרונים מבואר דאשכחן תרי גווני שיתוף.
חדא, שאינו פוגע במישרין ביחוד השם אלא שמשתף שם שמים ודבר
אחר, וכגון מש"כ הרמב"ם (הל' שבועות פי"א ה"ב) ע"פ הגמרא
בסנהדרין (סג.), וז"ל, שאסור להישבע בדבר אחר עם שמו, וכל המשתף
דבר אחר עם שם הקב"ה בשבועה נעקר מן העולם, שאין מי שראוי לחלוק

לו כבוד שנשבעין אלא האחד ברוך הוא, עכ"ל. ועוד אשכחן גוונא אחרינא של שיתוף שכופר בייחוד השם כגון אמונת השילוש של הנוצרים, רח"ל.]

אכן עיין עוד בחניוך (מצ' תיז), וז"ל, שנצטוינו להאמין כי השם יתברך הוא הפועל כל המציאות אדון הכל, אחד בלי שום שיתוף, שנאמר שמע ישראל ה' אלוהינו ה' אחד, וכו', עכ"ל. ובמנחת חינוך (שם) כתב, וז"ל,

והנה כל באי עולם מצווים על זה, דב"נ ג"כ מצווה על ע"ז. אך כתיב שמע ישראל, היינו דישראל מקיים מ"ע ולא ב"נ, ורצה הקב"ה לזכות את ישראל ולפיכך הרבה להם תורה ומצוות, כמש"כ הרב המחבר במצוה שלפני זה.

ובאמת הדברים כמעט מפורשים בדברי החניוך עצמו שם בהיא מצוה שכתב, וז"ל, שורש מצוה זו ידוע כי זה עיקר אמונת כל בני העולם, וכו', עכ"ל.

ובאמת הכי מסתברא, דהנה בן נח מוזהר שלא לעבד אמצעי [שהרי ענין זה הזהירה התורה עליו באיסור ע"ז, כמבואר ברמב"ם (הל' עכו"ם פ"ב ה"א), וב"נ מצווים על איסור ע"ז], ולדעת החניוך מוזהר בן נח גם על אמונת ע"ז, דהיינו להאמין באמצעי, וכמבואר להדיא בדברי החניוך (מצ' כו), וז"ל, שלא נאמין אלהים זולתי השם יתברך לבדו, וכו' ואפילו מודה שהקב"ה שולט עליו ועל אלוהו עבר על לא יהיה כו', וזאת המצוה היא מכלל השבע מצוות שנצטוו כל בני העולם בכללן כו', עכ"ל. ואם בן נח מוזהר באמונת שיתוף של אמצעיים שאינו פוגע במישרין ביחוד ה', פשיטא שמוזהר גם על אמונת שילוש וכיוצא בו, המכחישים אחדות ה'.

העולה מדברינו דשמעינן תרתי מדברי החניוך. חדא, שמצות ע"ז דב"נ כולל מצות אמונה. ועוד, שבכלל מצות אמונה דידהו מוזהרים מלהאמין בשיתוף - הן של אמצעיים הן של שילוש, וכיו"ב.

ג. דעת הרמב"ם

בכמה מקומות כתב הרמב"ם שהנוצרים הן עובדי ע"ז. בהלכות עבודת כוכבים (פ"ט ה"ד) כתב, וז"ל, הנוצרים עע"ז הן ויום ראשון יום אידם וכו', עכ"ל. וכיו"ב פסק בהלכות מאכלות אסורות (פי"א ה"ז), וז"ל, אבל הנוצרים עע"ז הן וסתם יינם אסור בהנייה, עכ"ל. ועייין נמי בפיה"מ בע"ז (פ"א מ"ד).

אכן אין להקשות על דברי החזו"א מדברי הרמב"ם הנ"ל, שהרי גם החזו"א סובר שהנוצרים הם עע"ז מכיון שעובדים לנברא, עיי"ש (ס"ק יט, כא) שבכלל זה גם העובד לנפש נברא, והנוצרים הרי עובדים לאותו האיש. וממילא לפי דרכו של החזו"א, י"ל דאפילו אם אין בני נח מוזהרים על אמונת שיתוף, מ"מ הנוצרים הם עע"ז מצד שעובדים לנברא. וא"כ דבר שאילתנו אי ב"נ מצוים על מצוות האמונה, אין לנו הוכחה שהרמב"ם סובר כהחינוך, ודלא כדעת החזו"א.

אכן נראה דאפי' אי נימא בדעת הרמב"ם כדעת החזו"א, שכל חיובן של ב"נ בתחום האמונה הוא מפאת שחייבים לעשות ז' מצוות ידיהו מפני שהקב"ה צוה בהם (וכנ"ל), מ"מ יש לפשוט ספיקו של החזו"א דאסור להם אמונת שיתוף, כגון אמונת השילוש, וכמו שיתבאר (וכדרך הש"ס, נדבר קצת בענינים הבאים לידינו דרך גלגול, גם מעבר למה שנחוץ לענייננו).

דהנה יעויין ברמב"ם (הל' תשובה פ"ג ה"ז), וז"ל, חמשה הן הנקראים מינים כו', והאומר שיש שם רבון א' אלא שהוא גוף ובעל תמונה כו', עכ"ל. והראב"ד השיג, וז"ל, א"א ולמה קרא לזה מין, וכמה גדולים וטובים ממנו הלכו בזה המחשבה לפי מה שראו במקראות ויותר ממה שראו בדברי האגדות המשבשות את הדעות, עכ"ל.

ובביאור דעת הרמב"ם (ופלוגתו עם הראב"ד) נ"ל, דהנה פשיטא דכ"ע מודו שמי שמאמין שאין שם מצוי ראשון הממציא לכל הנמצאים, הרי זה מין. ומלבד שדבר זה פשוט מאוד מצד הסברא, הרי הוא גם מוכרח מיני' ובי' שבאותה הלכה כתב הרמב"ם שהאומר שאין שם

אלוה הרי זה מין, ובזה לא השיגו הראב"ד, וכן כל כיו"ב, והשגת הראב"ד מוגבלת לנידון של מי שמאמין בה' אבל אין אמונתו צרופה אלא יש בה טעות.

ולפ"ז בכל מקרה של טעות אנו צריכים לדון אם למרות טעותו הרי הוא מאמין בה', הגם שטועה טעות חמורה באמונתו או האם טעותו כ"כ חמורה שהיא מסלפת האמונה כ"כ שא"א לומר שהוא מאמין בה'.

ולפ"ז נראה לפרש דבהכי פליגי הרמב"ם והראב"ד. דעת הרמב"ם שאי-גשמיותו של ה' יתברך הוא כל כך יסודי שלא יצויר אמונה בה' בעל גוף, והמאמין ברבון א' אלא שהוא בעל גוף ותמונה אין הוא מאמין בה', והרי זה מין.

דרך שני' בהבנת דברי הרמב"ם: עיין ברמב"ם (הל' יסודי התורה פ"א ה"ז), וז"ל,

אלוה זה אחד הוא ואינו שנים ולא יתר על שנים אלא אחד שאין כיחודו אחד מן האחדים הנמצאים בעולם כו'. אילו היו אלוהות הרבה היו גופין וגויות מפני שאין המנים השוין במציאותן נפרדין זה מזה אלא במאורעין שיארעו בגופות והגויות ואילו היה היוצר גוף וגוייה היה לו קץ ותכלית שאי אפשר להיות גוף שאין לו קץ וכל שיש לגופו קץ ותכלית יש לכחו קץ וסוף ואלקינו ברוך שמו הואיל וכחו אין לו קץ ואינו פוסק שהרי הגלגל סובב תמיד אין כחו כח גוף והואיל ואינו גוף לא יארעו לו מאורעות הגופות כדי שיהא נחלק ונפרד מאחר לפיכך אי אפשר שיהיה אלא אחד כו'.

מתבאר מתוך דברי הרמב"ם האלה שהמאמין שה' הוא בעל גוף הרי הוא גם כופר באנסופיות ויכולת כל ואחדותו של ה' יתברך. וא"כ פשיטא שהאומר שהקב"ה הוא בעל גוף רח"ל א"א לומר עליו שהוא מאמין בה' רק שמוטעה במקצת באמונתו והשגתו, אלא אינו מאמין בה' והרי הוא מין.

כל אלו היסודות - אחדות, אי-גשמיות, אינסופיות, ויכולת כל של ה' יתברך - מעורים זה בזה.

ונראה ששתי הדרכים שכתבנו בהבנת שיטת הרמב"ם הן אמת.

ובדעת הראב"ד נ"ל דבעצם הראב"ד מודה להרמב"ם שהאומר שהקב"ה הוא בעל גוף רח"ל הרי זה מינות מטעמים הנ"ל, אלא שלדעת הראב"ד אין לפסוק שהגברא הוא מין דנימא מורידין ואין מעלין, ואין מחזירין אבדתו וכו' [וכמבואר דין המינים בכמה מקומות בספר היד, עיין בהלכות רוצח (פ"ד ה"י) ובהלכות גזילה (פי"א ה"ב) ועוד]. והוא שהטעים הראב"ד דבריו שטעה בדברי האדות המשבשבת את הדעות. אטו משום שטעה באגדה כנ"ל אין אמונתו מינות, אלא ע"כ כמש"כ כוונת הראב"ד היא שאין להחשיבו מין.

נחזור לעניינינו. בדברי הרמב"ם (הל' יסודי התורה פ"א) מבואר שא"א שיהיה הקב"ה שהוא ממציא כל נמצא וכל יכול אלא אחד. ולא א' כגוף שהוא נחלק למחלקות ולקצוות אלא יחוד שאין יחוד אחר כמותו בעולם. והאומר שהוא שלש ע"כ אינו מאמין שהוא אחד. ומה שמתעקש לומר אני מאמין בשלש שהם אחד, אין בדבריו כולם, ודבריו סותרים זה את זה, וממילא אם מאמין בשלש אינו מאמין בה' אחד. שהוא ממציא כל נמצא וכל יכול.

ולפ"ז נפשט ספיקו של החזו"א, דאפי' אי נימא כדבריו שאין ב"נ מצווה על האמונה, מ"מ כל שמאמין בשלוש אין בקבלתו של ז' המצוות קבלת עול מלכות שמים, וא"א לומר עליו שהוא מקיימן מפני שצוה בהן הקב"ה.

ד. קושיא מדברי הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה

כאמור לעיל, מדברי הרמב"ם מוכרח שאמונת שיתוף אסורה לב"נ ומחויבים המה להכיר באחדותו הגמורה והמוחלטת של הקב"ה. וממילא צ"ע במש"כ הרמב"ם בהלכות איסורי ביאה (פי"ד ה"ב) בגר שבא להתגייר, וז"ל, ומודיעין אותו עיקרי הדת שהוא יחוד השם ואיסור עכו"ם

ומאריכין בדבר זה כו', עכ"ל. ומקור דברי הרמב"ם הוא מדברי הש"ס (יבמות מז:), אם כי הרמב"ם הרחיב את הדברים), וכפי שציינו נושאי כליו. וקשה, מה צורך יש להודיע אותו יחוד השם, הא גם בגויותו נצטוו בהכי.

אכן יש ליישב בכמה אופנים. חדא, מי יימר דבגויותו היה בקי בכל דיני ב"נ. ועוד, עיין בשו"ת שואל משיב שהעיר שבסה"מ כלל הרמב"ם במצות האמנת היחוד לידע שהקב"ה הוא שהוציאנו מעבודת ועשה עמנו מה שעשה מן החסדים והטובות כו' דהיינו ידיעת השגחת ה'. ועיין קונטרס ק"ש לאא"ז זללה"ה ע"ש רבינו הגר"ח שזכירת יציאת מצרים איננה מצוה בפ"ע, אלא חלק ממצות ק"ש, לקבל עול מלכות שמים ע"י זכירת יציאת מצרים.

והנה כפי שהעיר הגאון בעל שו"ת שו"מ לכאורה פשיטא שאין ב"נ מוזהר בזה. וא"כ יש צורך להאריך בדבר יחוד ה' בגר הבא להתגייר מכיון שמצות יחוד ה' המוטלת על ישראל כוללת טפי ממצות יחוד ה' המוטלת על ב"נ.

עוד נראה ליישב, שגר המתגייר אינו מקבל רק תר"ו מצוות המבדילות בין ישראל לבין ב"נ אלא גם הז' מצוות צריך לקבל מחדש, שהרי מעתה הוא מצווה בהן מפאת קדושת ישראל, ולא בתורת ב"נ. סימן לדבר, כל החילוקי דינים שבין ישראל לב"נ אפי' באותן ז' מצוות. (למשל, אין שוגג לב"נ, אזהרתן זו היא מיתתן, ועוד.) אכן גם ללא כל נ"מ לדינא ברור הוא שישאל מחויב בז' מצוות (בין יתר תרי"ג) בתורת ישראל. וא"כ צריך הגר לקבלם מחדש, ואם כן ראוי להאריך בהן קודם קבלתו.

ה. אמונה בתורה מן השמים ובנבואת מרע"ה

הנה באמת מתוך דברי הרמב"ם (בהל' מלכים) הנ"ל בוקע ועולה עוד חידוש לגבי חיוב אמונה דב"נ. ואלו דבריו, והא שיקבל אותן ויעשה אותן מפני שצוה בהן הקב"ה בתורה והודיענו על ידי משה רבינו שבני נח מקודם נצטוו בהן, עכ"ל. כלומר, לא זו בלבד שב"נ חייבים להאמין בה' אחד שצוה באלו ז' המצוות, אלא מחויבים המה נמי להאמין שנצטוו בהן

בתורה ע"י מרע"ה. וא"כ חייבים ב"נ להאמין גם בנבואת מרע"ה ובתורה מן השמים. דהיינו יסודות השביעי והשמיני מבין י"ג העיקרים.

ו. אמונה בכל העיקרים

ובאמת מדברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ג ה"ה ולקמ"י) נראה שב"נ חייבים להאמין בכל הי"ג עיקרים. אמנם לפום ריהטא הוא מאד מחודש לומר כן, אבל המעיין בדברי הרמב"ם יוכח לדעת שהדברים מוכרחים ומפורשים שם. ואלו דבריו (החל מסוף ה"ה) ז"ל,

חסידי אומות העולם יש להן חלק לעוה"ב. [הל' ו] ואלו שאין להן חלק לעולם הבא אלא נכרתין ואובדין ונידונין על גודל רשעם וחטאתם לעולם ולעולמי עולמים. המינים והאפיקורסים והכופרים בתורה והכופרים בתחיית המתים והכופרים בביאת הגואל והמשומדים ומחטיאי הרבים והפורשים מדרכי ציבור והעושה עבירות ביד רמה בפרהסיא כיהויקים והמוסרים ומטילי אימה על הציבור שלא לשם שמים ושופכי דמים ובעלי לשון הרע והמושך ערלתו. [הל' ז] חמשה הן הנקראין מינים כו'. [הל' ח] שלשה הן הנקראין אפיקורסים ... והאומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכבר בטלה תורה זו אע"פ שהיא היתה מעם ה', כגון הנוצרים וההגרים. כל אחד משלשה אלו כופר בתורה.

בדברים אלו מבואר שגם אומות העולם חייבים להאמין ב"י"ג עיקרים, והבנה זו בדברי הרמב"ם מוכרחת מתרי טעמי. חדא, הרמב"ם מסיים הלכה ה' בזה שחסידי אומות העולם יש להם חלק לעוה"ב, ותוך כדי דיבור כותב (הל' ו) אלו שאין להן חלק לעולם הבא. משמעות הדברים היא, אלו שאין להן חלק לעוה"ב בין מישראל בין מאוה"ע, שהרי עכשיו סיים דבריו (הל' ה) באוה"ע.

ועוד, בהמשך (סוף הל' ח) הדגים הרמב"ם הכופרים בתורה כגון הנוצרים וההגרים הרי שהם כופרים בתורה וגם עליהם נאמר שאין להם חלק לעוה"ב מחמת כפירתם. וברור הוא שכוונת הרמב"ם לאשמועינן שהנוצרים וההגרים הם כופרים, ואין כוונתו לפרש ענין הכפירה שהרי בפירוט אותם בעלי דתות אינו מוסיף להבהיר כלום במושג הכפירה וכמדומה שזו ראייה שאין עליה תשובה. ועוד אם אין דין הנוצרים וההגרים ככופרים, הי' לו להרמב"ם להדגים כישוע, וכמש"כ לקמן (הל' י) לענין מחטיאי הרבים.

אמנם פשוט הוא שלא יצוייר משומדים ופורשים מדרכי הציבור כו' אלא בישראל ולא באומות העולם. מ"מ אין בזה אפי' שמץ של קושיא על דברינו דלעיל, ופשוט הוא שכוונת הרמב"ם שמינים כופרים ואפיקורסים מבין אוה"ע אין להן חלק לעולם הבא, וכמש"כ.